

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Arménské masakry 1915–1916
Lenka Ďurišová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Arménské masakry 1915–1916

Autor práce:

Lenka Ďurišová

3. ročník, prezenční, Obecné dějiny

Fakulta filozofická, Katedra historický věd

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala panu doc. PhDr. Miroslavu Šedivému, Ph.D. nejen za odborné vedení mé bakalářské práce, ale také za mnoho podnětných rad, připomínek a příjemnou spolupráci.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

OBSAH

1	ÚVOD.....	1
2	ARMÉNI V OSMANSKÉ ŘÍŠI PŘED ROKEM 1894.....	4
3	POČÁTEK AGRESE OSMANSKÉ ŘÍŠE VŮČI ARMÉNSKÉMU OBYVATELSTVU A MLADOTURECKÉ Hnutí	11
4	PŘÍČINY ARMÉNSKÝCH MASAKRŮ.....	15
5	PRŮBĚH ARMÉNSKÝCH MASAKRŮ	19
6	DŮSLEDKY ARMÉNSKÝCH MASAKRŮ.....	24
7	ZÁVĚR.....	26
8	PRAMENY A LITERATURA.....	28
9	RESUMÉ.....	30
10	PŘÍLOHY	31

1 ÚVOD

Na konci 19. století a na počátku 20. století se na území tehdejší Osmanské říše staly tragické události, které byly vykonané na obyvatelstvu arménského národa. Organizované a provedené masakry na Arménech v letech 1915–1916 byly spáchány v důsledku konfliktu mezi mocensky silnou Osmanskou říší, která již nadále nehodlala tolerovat rasovou a náboženskou různorodost, a malým arménským etnikem, které sídlilo převážně v Anadolii.

Arménské masakry bývají často označovány za první moderní genocidu, která proběhla na počátku 20. století a to hned z několika důvodů. Docházelo k diskriminaci, nařízeným deportacím, psychickým i fyzickým trestům nebo k zestátnění majetku a to vše bylo prováděno plánovaně a organizovaně s cílem vyhubit celý arménský národ. Zločiny spáchané na arménském obyvatelstvu byly de facto vyústěním sociálně-politických podmínek tehdejší doby.

Cílem této bakalářské práce, která nese název *Arménské masakry 1915–1916*, je představit Armény jako etnickou skupinu, dále faktory, které ovlivnily problematiku arménského obyvatelstva v rámci Osmanské říše a nakonec analýzu vztahů mezi arménským a osmanským obyvatelstvem. Pokusím se objasnit důvody, kvůli kterým došlo ke zhoršení jejich vzájemných vztahů v závěru 19. století, dále se zaměřím na příčiny, průběh a následky pronásledování Arménů v Osmanské říši v letech 1915–1916, kdy v důsledku perzekuce tohoto etnika Turky došlo ke statisícovým ztrátám na lidských životech.

Cílům práce odpovídá i její struktura, která se skládá ze sedmi základních kapitol, které jsou chronologicky řazeny. Hlavními kapitolami jsou pak kapitoly číslo čtyři, pět a šest. Úvodní kapitola seznamuje čtenáře s obsahem a cíli práce. Ve druhé kapitole objasňuji situaci, ve které se Armény pod správou Osmanské říše nacházeli od počátku 16. století až do roku 1894, kdy došlo ke zhoršení jejich vzájemných vztahů. Dále se zde zaměřuji na vznik arménských revolučních hnutí, mezi dvě nejvýznamnější patřilo hnutí *Hnčak* a *Dašnak*. V poslední řadě se zde zmíním o mladoturecké straně, Výboru Jednoty a Pokroku, která hrála velmi významnou roli na počátku 20. století při mladoturecké revoluci, která proběhla v roce 1908. Ve třetí kapitole se pokusím zhodnotit vztah mezi Armény a Turky a počínající nenávist ze strany Osmanské říše na arménském obyvatelstvu, především v období mezi lety 1894–1896, kdy agrese vyvrcholila a následně proběhly takzvané Hamídovy masakry, během kterých přišly o

život statisíce lidí. Čtvrtá kapitola bakalářské práce, bude vypovídat o hlavních příčinách samotných arménských masakrů, které se staly v letech 1915–1916, zaměřím se zde i na mladotureckou revoluci a vstup Osmanské říše do první světové války. V páté kapitole budu popisovat samotné arménské masakry, jak a kde probíhaly a v šesté kapitole se zaměřím na důsledky těchto krvavých masakrů a pokusím se popsat reakci Arménů a Turků. V závěrečné sedmé kapitole zhodnotím svoji bakalářskou práci a cíle, které jsem si na začátku své práce stanovila.

Předložená bakalářská práce byla zpracována na základě studia sekundárních pramenů v českém a anglickém jazyce s použitím základních metod historického výzkumu, především pak analýzy, komparace a kompilace. Mezi hlavními prameny této bakalářské práce jsou díla česká, ať už od českých autorů, nebo přeložena z originálu, která jsou doplněná o několik anglických zdrojů.

Z českých zdrojů jsem čerpala především z knihy *Genocidy XX. století* od francouzského lékařského historika a profesora Yvese Ternona ze Sorbonnské univerzity. Dalším zdrojem jsou údaje z knihy *Plameny nenávisti. Etnické čistky v Evropě 20. století* od amerického profesora Normana M. Naimarka ze Stanfordské univerzity, který se specializuje na moderní historii, genocidy a etnické čistky. Dále kniha *Národy na prahu 21. století. Emancipace nebo nacionalismus* od profesora Vladimíra Baara z Ostravské univerzity, který se zabývá kulturní a historickou geografii. Dále jsem čerpala z knih *Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie* a *Arménské kroniky od jezera Van. XVI.–XVIII. století* od etnoložky a armenistky doktorky Petry Košťálové z Univerzity Karlovy, také z knihy *Dějiny Blízkého východu*, jejímž autorem je britsko-americký historik, profesor Bernard Lewis z Princetonské univerzity, který se specializuje na dějiny Osmanské říše a z knihy *Úpadek a pád Osmanské říše* od anglického historika Alana Palmera nebo z díla *Dějiny Turecka*, které napsala trojice autorů: německý profesor a specialista na Turecko a Orient Klaus Kreiser, profesor Christoph K. Neumann, který se zabývá historií a kulturou Osmanské říše a doktor Petr Kučera, specialista na Turecko a také na islámské země. Také jsem použila knihu *Arménie. Tři tisíce let dějin a kultury* autora Burcharda Brentjese, německého archeologa. Dalším zdrojem byla kniha *Arménský holocaust. Sto let od plánované genocidy arménského národa 1915–2015*, jejímž autorem je Lukáš Lhoťan. Čerpala jsem i z odborných českých časopisů, ze kterých jsem použila tři články. Prvním z nich je článek *Arméni a arménská otázka*, který je z časopisu *Naše doba* a autorem je H. Boczkowski, dalším je článek *Armény vraždily zvláštní oddíly*

z časopisu Nový Orient autora Halila Berktaye a posledním článkem je *Arménská otázka jako téma politické a historické*, jejímž autorem je Petr Štěpánek.

Ze zahraniční literatury jsem čerpala především z knih *The Armenians in the Late Ottoman Period* od tureckého profesora a specialisty na mezinárodní vztahy Türkkaya Ataöva a také z knihy *Genocide. The Armenian Genocide. Forgotten and Denied* od izraelského historika doktora Yaira Aurona, který se specializuje především na studium genocidy nebo holocaustu. Z knih těchto dvou významných autorů jsem získala přehledné informace o Arménech a Osmanské říši. Dalším zahraničním zdrojem je kniha *Century of Genocide. Critical Essays and Eyewitness Accounts*, kterou napsali společně profesor Samuel Totten z univerzity v Arkansasu a americký důstojník Willian S. Parsons a také jsem čerpala informace z knihy *The Cambridge History of Turkey. Volume 4. Turkey in the Modern World* jejímž autorem je profesor sociologie Reşat Kasaba z univerzitního centra v Binghamtonu nebo z knihy *The Armenian Question 1914–1923* od tureckého vojenského lékaře Mima Kemala Ökeho. Dalším zdrojem literatury mé práce je kniha *The Armenian Genocide. Testimonies of the Eyewitness Survivors* od Veržineho G. Svazljana.

2 ARMÉNI V OSMANSKÉ ŘÍŠI PŘED ROKEM 1894

Armény lze zařadit mezi jeden z nejstarších národů světa, který již ve 4. století přijal křesťanskou víru.¹ V rámci Byzantské říše se Arménie těšila značné kulturní autonomii, ve které hrála hlavní roli arménská církev, v jejímž čele stál patriarcha, jenž měl na starost náboženskou, vzdělávací i soudní činnost. Zabýval se také výběrem daní a dbal na zachování samostatné arménské identity i později v rámci Osmanské říše.²

Víra Arménů byla důvodem mnohých sporů a bojů o moc. Arméni i přes četné neshody byli hrdí na svůj národ, který měl vlastní víru, jazyk, tradice a snažil si udržet svoji autonomii. Původně obývali území kolem horního toku řeky Eufrat, Kilíkijské království, které se nacházelo jižně od pohoří Taurus a bylo nazýváno Malá Arménie.³ Toto území však v 7. století dobyli Arabové. Osudnou se ale pro Armény stala až invaze Seldžuckých Turků a Mongolů, proto se Arméni ve druhé polovině 11. století přesunuli do východní Anatólie, která byla označovaná jako takzvaná Velká Arménie, protože se Turci zmocnili většiny území původní historické Arménie. Od tohoto okamžiku docházelo postupně ke ztrátě jejich státní i politické samostatnosti. V Anatólii také došlo k jejich konfliktům s muslimskými Turky. K prvnímu ozbrojenému střetu došlo pravděpodobně v roce 1326, kdy bylo dobytoby byzantské město Bursa.⁴

Teprve v první polovině 16. století se Arménie stala součástí Osmanské říše. Tehdy procházel arménský národ obdobím krize, neboť aristokracie ztratila svůj politický vliv ve prospěch Turků. Arméni jako celek pak pod osmanskou nadvládou přišli o téměř všechna občanská práva a stali se v porovnání s muslimy druhořadými obyvateli říše. Bylo jim umožněno ponechat si pouze svůj jazyk, kulturu a křesťanskou víru. Nerovnosti se Arménům dostalo i před soudem, kde ani zdaleka neměli stejná práva jako muslimské obyvatelstvo.⁵

Osmanskou říši tvořila pestrá směs etnických skupin, mimo Arménů například i Albánci, Arabové, Berbeři, Kurdové, Maďaři, Peršané a Řekové, neboť říše ovládala

¹ Již na počátku 4. století byla svatým Řehořem Osvětitelzem založená arménská církev, proto lze pokládat Arménii za první křesťanskou „říši“ na světě. KOŠTÁLOVÁ, Petra, *Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie*, Praha 2012, s. 14.

² AURON, Yair, *The Armenian Genocide. Forgotten and Denied*, Tel-Aviv 2013, s. 29.

³ KOŠTÁLOVÁ, Petra, *Arménské kroniky od jezera Van. XVI.–XVIII. století*, Červený Kostelec 2011, s. 20.

⁴ BOCZKOWSKI, H., *Arméni a arménská otázka*. In: *Naše Doba* 24, 1917, s. 24–25.

⁵ TOTTEN, Samuel, PARSONS, William S. (ed.), *Century of Genocide. Critical Essays and Eyewitness Accounts*, New York 2009, s. 55.

rozsáhlé území jak v Evropě, tak i v Africe a Asii.⁶ Hlavním náboženstvím Osmanů byl islám a nemuslimské obyvatelstvo bylo rozděleno do takzvaných millétů,⁷ které se řídily vlastními správními systémy. V oblastech, kde sídlili Arméni, jim byla přiznána jistá míra samosprávné autonomie. Díky tomu se Arménům začalo dařit a jejich komunita se mohla rozvíjet. Arménské obyvatelstvo se vůči úřadům chovalo řádně a díky úspěchům, kterých dosáhli v obchodě a řemeslné zručnosti, byli považováni za jedny z nejloajálnějších obyvatel říše. Vynikali pracovitostí, dařilo se jim obchodovat jak na domácím trhu, tak i v zahraničí, úspěšně se uplatnili v bankovníctví, ve stavebnictví, konkrétně v architektuře, medicíně a ve výrobě šperků.⁸ Ve všech provinciích Osmanské říše, kde se Arméni časem usadili, tvořili vždy menšinu. Mnoho jich sídlilo v Kilíkii, ale převážná část arménské obyvatelstva se usadila v šesti východních provinciích Bitlis, Diyarbakir, Erzerum, Mamuret, Sivas a Van. Zde pak často propukaly konflikty mezi Armény a muslimskými Kurdy.⁹

V průběhu 18. a 19. století se Arméni prosadili i v mezinárodním obchodu jako realitní makléři a překladatelé. I přes mnoho rozdílů měli Turci a Arméni společné některé kulturní tradice, například v oblasti výtvarného umění, dramatu a hudbě. V samotném Istanbulu žilo přibližně 250 000 Arménů, mezi nimi byli hlavně bankéři, obchodníci, úředníci a architekti. Jak tvrdí historik Norman M. Naimark, „ze stále většího počtu Arménů v Istanbulu a ve městech na středozemním pobřeží Kilikie se rodila moderní evropská buržoazie, tj. lékaři, inženýři a právníci, majitelé textilních továren a zemědělských statků“.¹⁰

V 19. století byla Osmanská říše v úpadku, ohrožována západní idejí nacionalismu a také myšlenkami po občanské svobodě. Poté došlo k rozšíření nacionalistických myšlenek i mezi arménskou komunitu. Tyto faktory nakonec způsobily Arménii fatální následky. Přesto se zpočátku pohlíželo na arménské obyvatelstvo jako na loajální komunitu.¹¹ Ve druhé polovině 19. století se značný počet Arménů začlenil mezi osmanskou vládnoucí třídu. Někteří zpočátku dokonce pracovali ve státní službě, například jako dozorcí osmanské mincovny, úředníci v provinciích,

⁶ KOŠTÁLOVÁ, Petra, *Arménské kroniky*, s. 11.

⁷ Jednalo se o náboženské komunity v Osmanské říši, které měly vlastní samosprávu. KOŠTÁLOVÁ, *Stereotypní obrazy a etnické mýty*, s. 147.

⁸ ATAÖV, Türkaya, *The Armenians in the Late Ottoman Period*, Ankara 2001, s. 47.

⁹ PALMER, Alan, *Úpadek a pád Osmanské říše*, Praha 1996, s. 186.

¹⁰ NAIMARK, Norman M., *Plameny nenávisli. Etnické čistky v Evropě 20. století*, Praha 2006, s. 23.

¹¹ ÖKE, Mim K., *The Armenian Question 1914–1923*, Oxford 1988, s. 86.

sultánovi velvyslanci nebo univerzitní profesoři. V letech 1856–1922 se mnoho Arménů stalo členy osmanských vlád a několik Arménů se mohlo dokonce pyšnit držením nejvyšší osmanské hodnosti „paša“.¹² Na konci 19. století zastávali stejné funkce jako Turci, například pracovali jako zdravotní úředníci.

Carské Rusko využilo vnitřní slabosti Osmanské říše k vlastní teritoriální expanzi. Arméni od Rusů očekávali ochranu před osmanskou zvůlí. Mezi lety 1805–1828 dobyli Rusové takzvanou východní Arménii, ze které se v roce 1849 stala Jerevanská gubernie.¹³ Situace se pro arménské obyvatelstvo nevyvíjela příznivě, přispěl k tomu i vzestup arménského národního vědomí. Zabráním východní Arménie Rusy došlo k rozdělení tohoto národa, a to hned mezi tři říše: Perskou, Ruskou a Tureckou.

Osmanští Arméni požadovali rozšíření svobody projevu a možnosti se vzdělávat v mateřském jazyce na arménských školách. Díky tomu zanedlouho následoval intelektuální rozvoj v oblastech vědy a kultur. Arméni se snažili podporovat inteligenci ve svých vrstvách. Největší důraz na vzdělávání byl kladen od 70. let 19. století.¹⁴

Ruská Arménie nabízela svým obyvatelům lepší životní podmínky. Tamní úřady zajišťovaly bezpečné hranice, vnitřní stabilitu, zázemí a také ochranu před Turky a Kurdy. Ruským Arménům bylo dokonce povoleno usídlit se v oblastech, které byly dříve obývány muslimy. Podpory od Ruska se dostalo hlavně těm, kteří obývali původní území, které Rusko získalo od Perské říše. V souvislosti s tím, jak se Arménům dařilo, se zvyšovala i úroveň jejich vzdělání, a tím i počet vydávaných tištěných děl v jejich jazyce. Publikace v arménštině vycházely po celé Evropě, například v Benátkách, Jeruzalémě, Moskvě, Paříži nebo Petrohradu.¹⁵

Rusko pomáhalo Arménům ve východní Anatolii tím, že jim poskytovalo zbraně, ale pozice Ruska byla neutrální. Ruští Arméni chtěli založit autonomní arménské knížectví. Petrohradská vláda byla znepokojena jejich chováním, když začali rabovat a zabíjet kurdské muslimské obyvatelstvo. A tak nadále odmítala podporovat jejich politické ambice a po útocích na Kurdy jim začala nedůvěřovat. V roce 1878 se ještě pokusili členové arménské obce přemluvit patriarchu Nersese II. Varzapetjana, aby

¹² Titulem „paša“ se označovali vysoce postavení osmanští úředníci nebo osmanští vojenští hodnostáři.

¹³ BAAR, Vladimír, *Národy na prahu 21. století. Emancipace nebo nacionalismus?*, Ostrava 2001, s. 247.

¹⁴ REDGATEOVÁ, Anna E., *Arméni*, Praha 2003, s. 279.

¹⁵ HANSA, Karel, *Hrůzy východu*, Praha 1923, s. 34.

znovu získal podporu carského Ruska k vytvoření arménské samosprávy ve východní Anatolii, car Alexandr II. ani car Alexandr III. je však již nepodpořili.¹⁶

Turečtí Arméni naopak zprvu takové podmínky neměli. Jejich postavení v Osmanské říši nebylo ani z poloviny takové, jaké bylo v Rusku. Osmanští Arméni byli dokonce nahrazeni ve vojenské i státní službě muslimy. V Osmanské říši se k nim nepřístupovalo ani před soudem rovnocenně jako k muslimům. Svědectví nemuslimského občana bylo považováno za nevěrohodné. Navíc křesťané, mezi které Arméni patřili, neměli povoleno nosit u sebe zbraň na svoji obranu. Dokonce museli poskytovat v období zimy volná pastviště Kurdům. Všechny tyto problémy, kterými byli Arméni sužováni, v nich vyvolávaly strach a touhu emigrovat do Ruska. To ovšem neuniklo pozornosti Západu. V důsledku toho začali Arméni stále více vzhlížet ke konstitučním reformám a také k lepším podmínkám. Od začátku druhé poloviny 19. století se začalo projevovat otevřené nepřátelství mezi Armény na straně jedné a Turky a Kurdy na straně druhé. Docházelo i k fyzickým útokům na Armény.¹⁷

Postupem času začal růst zájem významných evropských velmocí o situaci v Osmanské říši. Stále častěji docházelo k vměšování se do jejích vnitřních záležitostí, „*kteřé vzbuzovalo naděje na aktivní intervenci a v důsledku posilovalo arménskou sebedůvěru a troufalost a tureckou podezíravost a represe. Vměšovalo se Rusko i západoevropské mocnosti, zejména Británie, která měla zájem na rovnováze sil na Východě*“.¹⁸ Arméni to vnímali jako možnost, jak si vydobýt jistá práva a v evropských velmocích hledali jak pomoc, tak podporu pro dosažení požadovaných reforem.

V roce 1876 nastoupil na osmanský trůn Abdülhamid II.,¹⁹ který vládl do roku 1909. Od roku 1878 zůstala v platnosti jen ústava, a konstituční monarchie v podstatě zanikla. Během jeho vlády došlo k centralizaci říše, k modernizaci armády a také k rozvoji infrastruktury a pokroku v oblasti vzdělávání. Právě v armádě a vzdělávání viděl sultán budoucnost Osmanské říše.²⁰ V průběhu své vlády nechal zřídit přibližně 10 000 veřejných škol, které byly rozděleny na muslimské a nemuslimské. Základní školy se nacházely ve významných provinciích a byly financovány z tamních zdrojů, naopak střední školy byly financované říší.²¹ V 80. letech 19. století byli Arméni politicky aktivní a

¹⁶ PALMER, s. 186.

¹⁷ REDGATEOVÁ, s. 280.

¹⁸ Tamtéž, s. 281.

¹⁹ REJSNĚR, Igor M., RUBCOV, B. K., *Novověké dějiny orientálních zemí*, 2. díl. Praha 1961, s. 356.

²⁰ KASABA, Reşat (ed.), *The Cambridge History of Turkey, Vol. 4: Turkey in the Modern World*, Cambridge 2008, s. 48–51.

²¹ KREISER, Klaus, NEUMANN, Christoph K., KUČERA, Petr, *Dějiny Turecka*, Praha 2010, s. 164.

snažili se o vytvoření samosprávy a zrovnoprávnění s muslimskou většinou. Po nástupu Abdülhamida II. na trůn však začaly pro křesťanské obyvatelstvo špatné časy.²² Neúspěch ve válce s Ruskem vyvolal v sultánovi zklamání a také nepřátelský postoj proti všem křesťanům. Poté, co zjistil, že Arméni tíhnou spíše k idejím západního světa a také mají morální podporu evropských velmocí, zaujal k nim nemilosrdný postoj. Pro samotného sultána Abdülhamida II., „*jemuž se kvůli kruté povaze přezdívalo „Krvavý“*, představovali Arméni všechno, co Osmanské říši škodilo. Podporovali reformy a konstituční změny, hledali zastání u evropských velmocí a udržovali těsné styky s ruským nepřítelem.“²³ Za jediné řešení této situace pokládal odstranění Arménů. Proto později v průběhu jeho vlády docházelo k jejich systematickému pronásledování a vraždění.²⁴

Další z mnoha rusko-tureckých válek proběhla v letech 1877–1878. Tehdy vyhlásilo Rusko válku, protože chtělo osvobodit Balkánský poloostrov od nadvlády Osmanské říše. Po skončení války došlo v roce 1878 k uzavření San-Stefanské dohody, kdy se jeden bod týkal i Arménie. V jejím důsledku přislíbil sultán Abdülhamid II. uskutečnění reforem ve prospěch svých arménských poddaných,²⁵ z nichž někteří, byť zdaleka ne všichni, podporovali během konfliktu ruskou invazi ve východní Anatólíi. Z tohoto důvodu mají Arméni i značnou zásluhu na ruském dobytí Kavkazu, především tím, že se během rusko-turecké války snažili pomáhat Rusům. Reformy měly zajistit bezpečí arménského národa především před nájezdy barbarských Kurdů.²⁶

V létě 1878 pak proběhl Berlínský kongres, který měl mimo jiné zaručit pro arménské obyvatelstvo realizaci slíbených reforem, které byly obsaženy ve smlouvě uzavřené na kongresu. Od toho se Arménie stala součástí evropského diplomatického systému. Proto po jeho skončení musel sultán skutečně zlepšit životní poměry Arménů v šesti východních vilajetech Bitlis, Diyarbakir, Erzurun, Harput, Sivas a Van.²⁷ Tento dokument také explicitně zaručoval ochranu života a majetku Arménů na tomto území. Ve skutečnosti však zůstaly závazky pouze na papíře, neboť k reformám nakonec v praxi nedošlo. Arméni vkládali do Berlínské smlouvy velké naděje na zlepšení, ale ve

²² BOBELIAN, Michael, *Děti Arménie. Zapomenutá genocida a stoletý boj o spravedlnost*, Praha 2013, s. 25.

²³ NAIMARK, s. 25.

²⁴ HANSA, s. 35–36.

²⁵ SVAZLJAN, Veržine G., *The Armenian Genocide. Testimonies of the Eyewitness Survivors*, Yerevan 2011, s. 21.

²⁶ ŠAGINJAN, Vagaršak, *Dějiny Arménie od počátku až do roku 2000*, Praha 2001, s. 93.

²⁷ ATAÖV, s. 49.

skutečnosti se nic nezměnilo. Po Berlínském kongresu se Arméni stali součástí evropského politického zájmu a zároveň záminkou pro intervenci západních mocností.²⁸

V důsledku neustálých a stále častěji opakujících se konfliktů mezi Armény, Turky a Kurdy docházelo k zakládání revolučních skupin, a to jak arménských, tak tureckých. Právě od roku 1878 začala vznikat aktivní hnutí, která měla bojovat za národní nezávislost Arménů.²⁹ Mezi dvě nejvýznamnější a nejznámější arménská hnutí patřila socialistická Hnčakovská revoluční strana neboli *Hnčak*, která byla založena na marxistických myšlenkách v Ženevě v roce 1887 Avadisem Nazarbekianem a Arménská sociálně revoluční federace neboli *Dašnak*, která byla založena v Tbilisi v roce 1891.³⁰ Zpočátku hnutí navenek vystupovala jako charitativní organizace a jejich opravdový cíl se držel v utajení. Hnutí Dašnak bylo označováno jako nejvýznamnější a nejdůležitější hnutí arménské revoluce a spolupracovalo s Mladoturky.³¹

Cílem hnutí Hnčak a Dašnak bylo osvobodit oblast východní Anatólie, kde sídlili turečtí Arméni, od osmanské nadvlády. Snažili se o to, aby jednotlivé vilajety měly více autonomie a také větší pravomoci. Svoje úsilí se snažili propagovat například v tisku. Do úřadů měli být voleni lidé především na základě všeobecného hlasovacího práva, snažili se také prosadit svobodu slova a tisku. Tato dvě hnutí chtěla zajistit rovnost pro všechny národnosti Osmanské říše bez ohledu na jejich náboženské vyznání. V těchto stranách se soustředili ti nejinteligentnější Arméni. Mezi nejznámější aktivisty patřili například Kristafor Mikhachian, Simon Zavarian nebo Rostom Zorian.³² V roce 1890 vyvolali Hnčakovci nepokoje v Istanbulu, o tři roky později vylepovali revolucionáři protivládní letáky a v roce 1894 se obyvatelé z vesnice Sasunu, kteří byli ovlivněni Hnčakovci, vzepřeli Kurdům a odmítli jim platit tradiční poplatek. Toto jednání bylo krutě potlačeno a mělo za následek několika týdenní vraždění tamních arménských obyvatel a zničení 25 arménských vesnic.³³

Nárůst konfliktů mezi muslimy a Armény vyvolával čím dál více negativních důsledků, docházelo k vraždám, zotročování a vyhánění arménského obyvatelstva. To postupem času začalo být nahrazováno kurdskými kmeny. S nárůstem počtu útoků došlo k zásahu evropských velmocí, které chtěly zabránit dalšímu násilí a také

²⁸ TERNON, Yves, *Genocidy XX. století*, Praha 1997, s. 151.

²⁹ PALMER, s. 186.

³⁰ KASABA, s. 54.

³¹ ÖKE, s. 86.

³² HANSA, s. 20–22.

³³ REDGATEOVÁ, s. 282.

pronásledování nemuslimského obyvatelstva v Osmanské říši, například na Berlínském kongresu.

Situace se postupem času vyhrotila natolik, že v letech 1891–1892 byly zřízeny osmanskou vládou kurdské vojenské oddíly, takzvané „*hamide*“. Hlavními cíli těchto oddílů byla organizace a následně uskutečnění protiarménských masakrů. Na pomoc Kurdům přišli samozřejmě i Turci. V následujících letech došlo k velkým ztrátám, bylo zavražděno přes 300 000 Arménů, přibližně kolem 100 000 jich uteklo za hranice. Bezradné arménské obyvatelstvo se znovu obrátilo s prosbou o pomoc k evropským velmocem. Požadovalo, aby podmínky smlouvy stanovené na Berlínském kongresu byly dodržovány.³⁴

³⁴ ŠAGINJAN, s. 95.

3 POČÁTEK AGRESE OSMANSKÉ ŘÍŠE VŮČI ARMÉNSKÉMU OBYVATELSTVU A MLADOTURECKÉ HNUTÍ

Za pomyslný počátek turecké agrese proti Arménům se dá považovat rostoucí síla arménského národního vědomí a touha po autonomii, která v očích Turků vyvolávala pocit zrady. Ke konci 19. století vznikly také zárodky arménského národního hnutí, které se časem staly základem obrany před násilím a dalším krveprolitím. Právě neustálé snahy Arménů o dosažení rovnosti všech obyvatel před zákonem vyvolávaly obavy, že dojde k podkopání islámu jako ideologie, která vládla v Osmanské říši. K této obavě přispělo i pronikání Rakouska-Uherka na Balkáně a postup Ruska na Kavkaze. Ten znamenal pro říši přímé ohrožení.³⁵ V důsledku obav ze vzniku křesťanského povstání začala v muslimech narůstat nenávist vůči křesťanům, hlavně vůči Arménům, kteří byli největší menšinou. Proto začalo docházet k mnohým povstáním, kdy se i ostatní menšiny snažily dosáhnout větší míry autonomie.³⁶

V 19. století se Arméni ocitli ve složité situaci, protože Osmanské říši hrozil rozklad. Tyto události vyvrcholily v 90. letech 19. století mezi lety 1894 až 1896 a jsou známy jako takzvané Hamídovy masakry.³⁷ Během těchto dvou let bylo zavražděno přibližně 200 000 až 300 000 Arménů, pro které to mělo být jakousi lekcí. Samotné násilí a následné masakry, kterými byla vynucována poslušnost Arménů, byly spíše důkazem slabé sultánovy vlády. Při těchto masakrech byly osmanské vojenské jednotky tvořeny především kurdskými kmeny. V žádném případě se ale tyto masakry nedají porovnat s těmi, které proběhly za první světové války. Za tyto činy nebyli Turci nikdy potrestáni.³⁸

Nejkrutěji byla sultánem potlačována arménská revoluční hnutí, především Hnčak a Dašnak, od poloviny 90. let 19. století. Ke krvavým masakrům došlo ve východní části Malé Asie, kde sídlila většina arménské populace, zejména se jednalo o rolnictvo. Navíc po rusko-turecké válce z roku 1878 došlo na tomto území ještě k většímu útisku tamního obyvatelstva, a to ze strany přistěhovalců, kteří byli do této oblasti přesídleni na rozkaz sultána.³⁹

³⁵ LHOŤAN, Lukáš, *Arménský holocaust. Sto let od plánované genocidy arménského národa 1915–2015*, Pstruží 2015, s. 21.

³⁶ KOŠŤÁLOVÁ, Petra, *Stereotypní obrazy a etnické mýty*, s. 99.

³⁷ Takzvané Hamídovy masakry jsou označovány podle tehdejšímu vládce Osmanské říše, sultána Abdülhamida II. LHOŤAN, s. 21.

³⁸ BERKTAY, Halil, *Armény vraždily zvláštní oddíly*. In: *Nový Orient* 56, 2001, 3, s. 79.

³⁹ REJSNĚR, RUBCOV, s. 364.

Mezitím byla v roce 1889 založena absolventy istanbulských vysokých vojenských a lékařských škol Mladoturecká společnost, jmenovitě Výbor Jednoty a Pokroku, jejímž cílem byla reforma Osmanské říše. Výbor Jednoty a Pokroku byl složen výhradně z muslimů. V čele strany byli ministr války Ismail Enver Paša a ministr vnitra Talaat Paša nebo princ Sabaheddin, syn princezny Senihy, nevlastní sestry sultána Abdülhamida II.⁴⁰ Chtěli vytvořit centrální vládu a parlamentní politický systém.⁴¹ Základnu tohoto hnutí tvořili lidé vysoce vzdělaní, kteří měli v říši vysoké společenské postavení. Mladoturci se snažili prosadit mnoho změn, snažili se o to, aby všechny provincie Osmanské říše prosperovaly, těžili z reforem, které se uskutečnily například ve vzdělávacím systému, především z obnovení Válečné akademie v Istanbulu a také Školy pro civilní službu. Z těchto institucí ročně vycházelo přes 100 absolventů a většina z nich se poté stala součástí mladotureckého hnutí.⁴²

V roce 1890 byli Turci a Kurdové na rozkaz sultána vyzbrojeni a získali oficiální povolení k masakrování a rabování všech křesťanských obyvatel na území Osmanské říše. Na to Arméni zareagovali založením již dříve zmíněných revolučních organizací Hnčak a Dašnak. V tomto směru využili Turci iniciativnosti Kurdů, kteří tak začali beztrestně ničit a plenit arménské vesnice. Na území takzvané západní Arménie žilo v 90. letech přibližně 2,5 miliónu Arménů.⁴³

První ozbrojené arménské povstání se uskutečnilo v roce 1893, kdy došlo k napadení arménské vesnice v Talvoriku kurdskými kmeny. Arméni se statečně bránili a útok odrazili. Poražení Kurdové začali poté ničit okolní vesnice, vypalovali je, kradli a vraždili každého, kdo se jim postavil do cesty, bez ohledu na věk a pohlaví. Zde přišlo přibližně 1 500 Arménů o život. A právě porážka Kurdů u Talvoriku se stala pro osmanskou vládu záminkou k pomstě.⁴⁴

Na to ovšem zareagovaly evropské mocnosti, kterým se způsob řešení povstání a kruté jednání během něho zdálo nepřiměřené. Chtěly znát důvod, proč osmanská vláda přistoupila k takovému řešení. Požadovaly u Vysoké Porty potrestání viníků a také prošetření celé události. Sultán tuto žádost ignoroval, neboť nemohl označit za viníka sám sebe ani ty, kteří pouze plnili jeho příkazy.⁴⁵

⁴⁰ PALMER, s. 207.

⁴¹ AURON, s. 41.

⁴² PALMER, s. 207.

⁴³ BAAR, s. 247.

⁴⁴ HANSA, s. 37–38.

⁴⁵ Tamtéž, s. 38.

Následovalo povstání v srpnu 1894 v horském městě Sasun, kde Arméni bojovali s kurdskými a tureckými vojáky a nakonec boj prohráli. Situace se zde vyostřila poté, co Arméni odmítli zaplatit velmi vysoké daně, které po nich požadovala jak osmanská vláda, tak navíc i místní kurdští náčelníci.⁴⁶ Kurdové poté zabili obyvatele vesnic, ohled nebrali na ženy, děti ani na staré lidi. K tomuto povstání došlo ve snaze o osvobození z osmanské nadvlády.⁴⁷ Události v Sasunu vyvolaly pobouření ostatních států. Reakce osmanských úřadů však byla velmi překvapivá, prohlásili, že Kurdům a Turkům bylo zabíjení a rabování povoleno. V následujícím roce vypukly další pohromy hned v několika městech Bitlisu, Dijarbakyru, Erzurumu, Charputu, Trapezundu a Urfě.⁴⁸

Přes 2 000 Arménů začalo v říjnu 1895 v Istanbulu protestovat proti sultánovi Abdülhamidovi II. Ten ihned nařídil demonstranty zmasakrovat, a tak během několika následujících týdnů začala vlna protiarménských masakrů po celé Osmanské říši. V témže roce se nevyhnuly ani městu Van, které bylo centrem Arménů. Z obavy, že zde dojde k jejich vyvraždění, se postupně začali vyzbrojovat. Sultán jim nabídl dohodu, že pokud se obyvatelé města Van vzdají, bude jim zaručena bezpečnost. Po dlouhém vyjednávání nakonec Arméni uvěřili slovům sultána a souhlasili. V doprovodu osmanské armády měli odejít do Persie, ale nikdy tam nedošli. Během cesty totiž došlo k porušení sultánova slibu, 20 000 Arménů bylo zavražděno a 350 arménských vesnic vypáleno.

Tyto činy nezůstaly v očích evropských mocností bez povšimnutí. Následovala dlouhá jednání a na naléhavé žádosti britských, francouzských a ruských diplomatů sultán v roce 1895 slíbil realizaci reforem v co nejbližší době. Tyto reformy však nikdy neuskutečnil. Jednání evropských mocností považoval za vměšování do vnitřních záležitostí Osmanské říše a znevažování její suverenity. Proto krvavé útoky pokračovaly i v následujícím roce.⁴⁹

Následně členové arménské revoluční strany Dašnak vypracovali plán zmocnit se sídla osmanské banky. Dne 26. srpna 1896 došlo k ozbrojenému útoku na budovu osmanské banky v Istanbulu. Kolem třiceti útočníků bylo vyzbrojeno dynamitem i střelnými zbraněmi. Většina z nich je ale neuměla správně použít, proto často docházelo k samovolným výbuchům, které způsobovaly velký zmatek. Arméni po prostorách

⁴⁶ NAIMARK, s. 25.

⁴⁷ BOBELIAN, s. 26.

⁴⁸ KASABA, s. 55.

⁴⁹ LHOŤAN, s. 25.

banky nastražili výbušniny a zajali několik lidí, kteří se tam v tu chvíli nacházeli.⁵⁰ Arméni doufali, že když obsadí ústředí osmanských financí a zároveň pohrozí, že vše včetně peněz, zlata a lidí v budově vyhodí do povětří, že si tím vynutí ukončení masakrů. Striktně požadovali provedení reformy v oblasti šesti východoanatolských provincií. Skupina arménských ozbrojenců přepadla sídlo velkovezíra Vznešenou Portu a způsobila vážné škody. Další skupina se pokusila zavraždit sultána Abdülhamida II. hozením bomby na jeho osobu cestou na páteční modlitbu. Cílem tohoto útoku, během kterého zemřelo přibližně 150 000 Arménů, bylo seznámit Evropu se situací v Osmanské říši, a to se jim podařilo. Sultán chtěl tuto situaci vyřešit diplomaticky, a proto nakonec pro všechny účastníky útoku z 26. srpna vyhlásil všeobecnou amnestii. Dále nechal jmenovat křesťanské úředníky do pozic guvernérů, kteří od té doby sloužili jak ve východních provinciích Anatólie, tak i v okresech s početnou arménskou populací.⁵¹

Po arménském přepadení Osmanské banky si mnozí diplomaté kladli otázky, na které neznali odpověď. Zajímalo je například, zda o této plánované akci věděl někdo předem, nebo fakt, že bohatí Arméni narychlo opustili hlavní město. Další otázky byly například tyto: proč italská vláda poslala v době přepadení Osmanské banky válečné lodě do Soluně a Smyrny nebo proč námořní flotila Velké Británie nečekaně. Na britském velvyslanectví v Istanbulu se zástupci Velké Británie domnívali, že za útokem na Osmanskou banku mohou stát Rusové, kterým by tyto události poskytly vhodnou příležitost k nečekanému vpádu do hlavního města. Ale jednalo se pouze o domněnky.⁵²

Dne 25. července následujícího roku došlo při výpravě k polím Chanasor k odvetě Turků ze strany Arménů. Byla to odvěta za masakry, které se staly ve městě Van. Přibližně 250 Arménů zaútočilo na turecký tábořící kmen. Všichni muži byli zabiti, pouze ženy a děti byly ušetřeny. Tím se Arméni chtěli odlišit od Turků, kteří ženy a děti ve městě Van nemilosrdně zavraždili. Tato výprava posílila sebevědomí Arménů i ostatních křesťanských obyvatel Osmanské říše. V důsledku těchto událostí z konce 19. století se stalo vyhlazení arménského národa cílem Abdülhamida II., který začal vyhlazení vědomě a plánovaně provádět.⁵³

⁵⁰ BOBELIAN, s. 26–27.

⁵¹ KASABA, s. 55–56.

⁵² PALMER, s. 193.

⁵³ REJSNĚR, RUBCOV, s. 364.

4 PŘÍČINY ARMÉNSKÝCH MASAKRŮ

Arménskou otázku na přelomu 19. a 20. století ovlivňovaly tři hlavní faktory. Prvním byla touha po národní vědomí, druhým bylo vměšování evropských mocností do záležitostí Osmanské říše, čímž nadále vzrůstalo napětí mezi Armény a Turky a třetím faktorem byl blížící se rozpad Osmanské říše. Tyto tři faktory přispívaly k tomu, že docházelo k dalšímu násilí, které vyvrcholilo během první světové války.⁵⁴

Jednou z příčin arménských masakrů v letech 1915–1916 byl také obecný vývoj v Evropě, která tou dobou byla ovlivněna nacionalistickými myšlenkami a ideály. Národy si začaly uvědomovat svou vlastní identitu a jinak tomu nebylo ani u menšin v Osmanské říši. V této souvislosti došlo ke vzniku arménského národního vědomí a také ke vzniku dvou arménských revolučních hnutí, které se měly pokusit o prosazení autonomie.

V roce 1906 se sídlo Výboru Jednoty a Pokroku přesunulo z Istanbulu do Soluně. Postupem času docházelo k oslabování sultánovy moci. Vyvrcholením se stal státní a zároveň vojenský převrat v roce 1908, který uskutečnila strana Jednoty a Pokroku, takzvaní Mladoturci.⁵⁵ Dne 27. dubna se parlament usnesl na sesazení sultána Abdülhamida II. Novým sultánem se stal Mehmed V., který ale pro svůj vysoký věk již nebyl schopen faktické vlády, proto se Mladoturci mohli plně chopit vlády v říši. Výbor Jednoty a Pokroku začal pracovat na liberalizaci ústavy a vláda se začala zodpovídat parlamentu.⁵⁶ Převrat znamenal konec absolutistické vlády. Arméni přijali změnu režimu velmi pozitivně, doufali v mnoho změn, ale jen malé množství z nich bylo uskutečněno.⁵⁷

Po mladotureckém převratu a obnově ústavy byla arménská revoluční strana Dašnak legalizována a uznána jako strana zastupující zájmy arménského národa. Získala několik pozic na oddělení ministerstva Vysoké Porty v Istanbulu. V té době měla strana jasné stanovisko, kladla důraz na to, „že svoboda a rovnost představují neporušitelná práva jak pro jednotlivce, tak pro národy nebo náboženské společnosti“,⁵⁸ a to vše bez ohledu na počet osob. Dále od Mladoturků požadovali rovnost všech národností i náboženských menšin a volbu státních úředníků na základě

⁵⁴ AURON, s. 41.

⁵⁵ KASABA, s. 61–63.

⁵⁶ KREISER, NEUMANN, KUČERA, s. 171.

⁵⁷ REJSNĚR, RUBCOV, s. 371.

⁵⁸ HANSA, s. 21.

všeobecného tajného práva. Důraz kladli především na prosazení svobody slova a tisku.⁵⁹

Arménská revoluční organizace Hnčak od státního převratu očekávala vyhlášení arménské autonomie. K tomu sice nedošlo, ale Arméni se dočkali alespoň lepšího postavení. Bylo jim poskytnuto několik práv, například právo sloužit v armádě, nebo právo být voleni do parlamentu. Mladoturci však nebrali ohled na snahy o prosazení sociálních a správních reforem.⁶⁰

Evropa se naopak domnívala, že Mladoturci mají s Osmanskou říší ty nejlepší úmysly, že se ji budou postupně snažit reformovat a modernizovat. Tato domněnka se ukázala mylná, ale mladoturecká strana se postupně radikalizovala a její představitelé se začali stále více přiklánět k myšlence panturkismu. S návrhem přišel Ziya Gökalp, který byl předním ideologem mladotureckého hnutí a členem ústředního Výboru Jednoty a Pokroku. Zavrhl osmanismus, který znamenal rovnost všech osmanských občanů a přišel s myšlenkou panturkismu, která znamenala sjednocení tureckých národů.⁶¹

Turci ale vnímali intervenci mocností jako vměšování se do vnitřních záležitostí své říše. Arméni byli největší menšinou na jejím území, tím se z nich stali největší nepřátelé. Výbor Jednoty a Pokroku se stal výhradně nacionalistickým hnutím, které se snažilo o etnickou očistu říše. A protože Arméni byli křesťané, s idejemi Mladoturků se neztotožňovali. Stali se pro říši nepotřebnou menšinou, které se bylo nutné co nejdříve zbavit. Vhodnou příležitost k jejich odstranění jim přinesla právě první světová válka, které Turci využili k tomu, aby mohli zavést politiku založenou na masovém vyvraždění Arménů.⁶²

Necelý rok po mladotureckém převratu následovalo vypálení a vyplenění mnoha arménských vesnic. V dubnu 1909 došlo také ke kilíkijským masakrům, v Kilíkii a Adaně přišlo o život 25 000 Arménů.⁶³ Turci napadali nejprve děti, které poté před zraky jejich rodičů bez milosti zmasakrovali. Desítky vesnic byly zničeny a vypáleny. Události v Adaně se odehrály během bojů Mladoturků se sultánem. Tím pro Armény všechny naděje na změnu skončily. Nemohli se bránit stejným způsobem jako

⁵⁹ HANSA, s. 22.

⁶⁰ BAAR, s. 248.

⁶¹ NAIMARK, s. 28.

⁶² ATAÖV, s. 11.

⁶³ KREISER, NEUMANN, KUČERA, s. 179.

muslimové, protože měli zakázáno nosit u sebe zbraň na svoji ochranu. Naopak Turci byli dobře vyzbrojeni, měli velké množství zbraní i zásob munice.⁶⁴

Od počátku 20. století nebyla Osmanské říše schopna čelit tlaku národů, které přirozeně toužily po autonomii. Zejména po první balkánské válce, která probíhala mezi lety 1912–1913, přišla říše o téměř 85 procent tehdejšího území osmanského Balkánu. Anatólie, zaujala pozici hlavního centra říše. Snahu Arménů i snahu ostatních menšin získat vytouženou autonomii vnímali muslimové jako hrozbu. Turci si byli dobře vědomi, že území Anatólie patřilo původně Arménům.⁶⁵

Poté, co se idea panturkismu dostala do podvědomí členů Výboru Jednoty a Pokroku, začalo postupně docházet ke stále větší diskriminaci menšin. Samotná myšlenka byla ve vytvoření silné a centrální země pouze prostřednictvím Turků.⁶⁶ V důsledku toho nastavili Mladoturci ve vládě několik podmínek a pravidel. V roce 1913 rozhodl ministr války a náčelník generálního štábu Ismail Enver Paša spolu s ministrem vnitra a předsedou Výboru Jednoty a Pokroku Talaatem Pašou a ministrem námořnictva a vojenským guvernérem Djemalem Pašou o politickém uspořádání v celé Osmanské říši.⁶⁷

V únoru 1914 byla podepsána takzvaná Dohoda o nápravě postavení Arménů, prostřednictvím které chtěli Arméni dosáhnout práv zaručených Berlínskou smlouvou. Tato dohoda měla zaručovat spravedlivé zacházení s Armény a to na celém území říše. Na toto měli dohlížet inspektoři, kteří byli jmenováni evropskými velmocemi, které uzavření této dohody iniciovaly. Mladoturky to ale velmi pobouřilo.⁶⁸ Arménskou iniciativu považovali za jasný důkaz zrady a navíc se obávali toho, že pokud by měli být pod dohledem mocností, mohlo by v šesti východních vilajetech dojít k vytvoření autonomní arménské oblasti.⁶⁹

Do první světové války vstoupila Osmanská říše 2. listopadu 1914 jako spojenec Německa a Rakouska-Uherska po tříměsíční neutralitě na základě tajné dohody uzavřené 2. srpna 1914 mezi Německem a Osmanskou říší. Jen velmi malá skupina vlády v čele s ministrem Ismailem Enverem Pašou podporovala vstup Osmanské říše do první světové války.⁷⁰ Turci měli jisté územně expanzivní ambice, které chtěli

⁶⁴ SVAZLJAN, s. 23.

⁶⁵ ATAÖV, s. 11.

⁶⁶ TERNON, s. 152.

⁶⁷ REJSNĚR, RUBCOV, 2. díl, s. 381.

⁶⁸ LEWIS, Bernard, *Dějiny Blízkého východu*, Praha 1997, s. 299.

⁶⁹ NAIMARK, s. 30.

⁷⁰ KREISER, NEUMANN, KUČERA, s. 153.

realizovat za pomoci Německa a také od něj měli příslibenou podporu ohledně řešení arménské otázky.⁷¹ Stejně jako Rakousko-Uhersko, tak i Německo poté vědomě poskytly prostřednictvím svého tisku krytí cíleného vyhlazení arménského obyvatelstva, přestože věděli o zapojení několika osmanských představitelů do arménských deportací, které začaly v následujícím roce.⁷²

Arméni naopak sympatizovali s mocnostmi Dohody. Postupující ruskou armádu považovali za osvoboditele. Z tohoto důvodu jim Arméni v bojích pomáhali. V listopadu 1914 jim Rusové přislíbili pomoc s jejich národním osvobozením, a to pod podmínkou, že se nadále budou bouřit proti muslimům.⁷³

V prosinci téhož roku byla otevřena druhá fronta na Kavkaze, kde Turci provedli ofenzívu proti Rusům, avšak v nedostatečné míře. Vedení Turků převzal samotný Ismail Enver Paša. Po fatální chybě osmanského velení došlo k velkým územním ztrátám ve prospěch Ruska. Ismail Enver Paša musel najít příčinu vojenské porážky. A protože arménští politici a vojáci pravděpodobně spolupracovali s Ruskem, obvinil Armény ze zrady. Navíc se domníval, že v případě prohrané války by došlo k dalším ztrátám území, a to nemohl dopustit.⁷⁴

⁷¹ ŠAGINJAN, s. 105.

⁷² LHOŤAN, s. 28.

⁷³ BAAR, s. 248.

⁷⁴ AURON, s. 51–53.

5 PRŮBĚH ARMÉNSKÝCH MASAKRŮ

Přestože byl Mladoturky založen Výbor Jednoty a Pokroku již v roce 1889, k moci se dostal až v roce 1908 po mladoturecké revoluci. U vlády se udržel až do roku 1918. Pro Osmanskou říši byli Arméni na obtíž, proto se je Mladoturci rozhodli v letech 1915 až 1916 zlikvidovat, došlo k mnoha nuceným deportacím a během nich přišli o život přibližně 2 milióny Arménů.⁷⁵ Deportace arménského obyvatelstva z Anatólie se staly jednou z nejtragičtějších událostí první světové války. Členové této strany byli hlavními organizátory arménských masakrů a za tyto činy nesou největší zodpovědnost.⁷⁶

K nejkrvavějším masakrům došlo ve východní Anatólii, které měly za následek v podstatě odstranění celé arménské populace. Došlo k nim pod falešnou záminkou nutného a cíleného přesídlení Arménů do oblasti Sýrie. Cílem Mladoturků bylo zredukovat počet Arménů v Osmanské říši. Po těchto událostech byla říše, s výjimkou Istanbulu, téměř zbavena všech arménských obyvatel.⁷⁷

Již v roce 1913 byla Výborem Jednoty a Pokroku zřízená speciální organizace Teškilat-i Mahsusa, která následně měla masakry koordinovat. Není tedy pochyb, „že alespoň část mladotureckých představitelů, s organizační podporou důstojnické Zvláštní organizace (Teškilat-i Mahsusa), se vyvražďování Arménů účastnila vědomě“.⁷⁸

Největší chybou, které se Turci dopustili již v lednu 1915, bylo napadení ruského města Serikamiš, kde utrpěli porážku. Střetlo se zde 90 000 osmanských vojáků s 60 000 ruskými vojáky, kteří byli mnohem lépe vyzbrojeni. Za neúspěch byl právně odpovědný ministr války Ismail Enver Paša, který bez jakékoliv předchozí přípravy uskutečnil tuto invazi na Kavkaz.⁷⁹ Z porážky byli ale viněni Arméni, kteří bydleli v okolí Serikamiše a měli bojovat na straně nepřítele říše a pomáhat jim orientovat se na území Arménie. Armény tedy nařkli ze zrady proti Osmanské říši a ze spolupráce s Ruskem. Pravým důvodem prohry byla ale chybně zvolená strategie Ismaila Envera Paši. Protože nebojovali na straně Turků, měli nést plnou odpovědnost. Toto obvinění mělo katastrofální následky v podobě krvavých masakrů.⁸⁰

⁷⁵ HUBINGER, Václav, HONZÁK, František, POLIŠENSKÝ, Jiří, *Národy celého světa*, Praha 1985, s. 36.

⁷⁶ KASABA, s. 96.

⁷⁷ KOŠŤÁLOVÁ, Petra, *Stereotypní obrazy a etnické mýty*, s. 15.

⁷⁸ PIRICKÝ, Gabriel, *Turecko*, Praha 2006, s. 66.

⁷⁹ KREISER, NEUMANN, KUČERA, s. 176–177.

⁸⁰ LHOŤAN, s. 28–29.

Vedení strany Jednoty a Pokroku začalo postupně připravovat plán, který by Armény definitivně odstranil. Proto dle rozkazu Ismaila Envera Paši následovalo od ledna do dubna 1915 propuštění a odzbrojení arménských mužů z osmanské armády a jejich převelení k pracovním táboreům. Tím začala první fáze arménských masakrů. V pracovních táborech byli arménští vojáci nuceni zastávat pouze druhořadé pomocné práce. K tomuto opatření došlo proto, aby Arméni nemohli pomáhat osmanskému nepříteli. Následoval proces systematického vyvražďování. Současně začala probíhat druhá fáze masakrů, kdy bylo cílem přibližně 250 nejvlivnějších představitelů arménského národa. Jednalo se o intelektuály, politiky, lékaře nebo spisovatele, kteří byli zadrženi a bez výsledku a spravedlivého rozsudku následně zavražděni. Většina z nich byla oběšena, a to na rozkaz úřadů ještě předtím, než začalo docházet k masovým deportacím Arménů. Rozkaz k zatčení předních arménských představitelů dal samotný ministr vnitra Talaat Paša. V noci z 23. na 24. dubna 1915 došlo v Istanbulu k policejní razii v několika domech, kde žili významné arménské rodiny. Mnoho z arménských vůdců, politiků, spisovatelů, pedagogů nebo právníků bylo zadrženo a poté deportováno. Během následujících dnů byli zajati další členové arménského národa. Tento proces se opakoval ve všech šesti východních arménských provinciích. 24. duben se stal arménských symbolem a později bylo toto datum označeno jako pamětní den arménských masakrů. Vše bylo provedeno s jasným cílem, a to zbavit se hlavních představitelů, aby nemohli následnému vyhlazení národa zabránit.⁸¹ Již 15. dubna byl osmanskou vládou vydaný zákon o plánované likvidaci Arménů a masakry, které následovaly, připravily o život přibližně 2 milióny příslušníků arménského etnika.⁸²

Dne 19. dubna se úřady pokusily vyselektovat mladé arménské muže z města Van, a to pod záminkou nutných prací. Guvernér města Van a zároveň velitel arménského revolučního sboru Aram Manukyan a další vysoce postavení arménští představitelé viděli za tímto pokusem možnou hrozbu, protože tím by byli ženy, děti i starší obyvatelé bez ochrany, a proto tyto požadavky odmítli splnit. Následovalo postupné vyzbrojování Arménů. Zbraně pro ně byly pašovány v petrolejových sudech, jednalo se především o kvalitní pistole pro boj na krátkou vzdálenost. Arméni byli zoufalí z drancování dalších arménských vesnic, proto se ukryli ve svých sídlech. Turci ale nezháhali a jejich reakce se dostavila rychle. Tehdy ještě nikdo z nich nevěděl o postupu ruské armády po kavkazské frontě. Představitel osmanských úřadů Dževdej Bej

⁸¹ AURON, s. 54.

⁸² BAAR, s. 248.

veřejně prohlásil, že dojde k vyvraždění všech křesťanů na území říše a ke konfiskaci jejich majetku, který měl být použit k financování osmanské armády, pokud budou i nadále klást Arméni odpor. Arméni se nevzdali a 20. dubna začala osmanská armáda s obléháním a odstřelováním města Van, kde se nacházelo přibližně 45 000 Arménů. Na odpor se osmanské armádě postavilo asi 1 500 mladých Arménů, ti vzdorovali, dokud jim nepřišla na pomoc ruská armáda pod vedením generála Nikolaje Judeniče. S pomocí Rusů bylo město Van osvobozeno.⁸³

Povstání ve městě Van trvalo přibližně měsíc a na obou stranách došlo k velkým ztrátám na životech. V dubnu bylo město obsazeno ruskými vojsky, ale poté ruská armáda město opustila. Po obsazení města Van ruskou armádou přistoupila osmanská vláda k dalším tvrdým protiarménským nařízením. Nejdříve to bylo zaměřeno pouze na frontové pásmo. Cílem bylo vyhnat Armény z jejich osad a přesunout je do předem určených oblastí z důvodu, aby nedocházelo k protivládní aktivitě a aby se Arménům zabránilo v případném založení arménského nezávislého státu s vlastní vládou.⁸⁴

Za oficiální začátek likvidace Arménů je tedy označována neděle 24. dubna 1915, která je rovněž nazývána „krvavou nedělí“. Následně byly vytvořeny takzvané jednotky *čete*, které zahájily násilné deportace Arménů. Na rozkaz ministra Talaata Paši byli deportováni do koncentračního tábora, který se nacházel u Ankary. Poté v květnu 1915 byli muži, ženy i děti přesunuti do dalších koncentračních táborů v oblasti Aleppa v dnešní Sýrii. Na dění v Osmanské říši reagovala 24. května 1915 společně ministerstva vnitra ruské, francouzské a britské vlády tím, že veřejnost seznámila s tím, že ve východní Anatolii, kterou obývají Arméni, dochází k masakrům příslušníků tohoto etnika. Bylo požadováno, aby Osmanská říše přijala plnou odpovědnost za zločiny způsobené na Arménech. Avšak ministr vnitra Talaat Paša odmítl nést jakoukoliv odpovědnost sám, a tak se jí snažil přenést také na další členy osmanské vlády.⁸⁵

Informace o masakrech, které se odehrávaly v Osmanské říši, se rychle rozšířily do zahraničí. Výbor Jednoty a Pokroku se snažil veřejnost přesvědčit o tom, že k deportacím muselo dojít na základě vojenských a bezpečnostních potřeb říše kvůli spojení Arménů s ruským nepřítelem, ale cílem údajně nemělo být úplné vyhlazení arménské populace v Anatolii. Ismail Enver Paša se pokusil Armény strategicky

⁸³ SVAZLJAN, s. 32–33.

⁸⁴ REJSNĚR, RUBCOV, s. 383.

⁸⁵ ATAÖV, s. 19.

rozptýlit po celém území, aby nedocházelo k jejich shromažďování v tak velkém počtu a tudíž ani k případným bouřím a povstáním. Jako záminka sloužilo povstání Arménů ve městě Van v dubnu 1915. Ismail Enver Paša se pokusil Armény strategicky rozptýlit po celém území, aby nedocházelo k jejich shromažďování v tak velkém počtu a tudíž ani k případným bouřím a povstáním. Arménští úředníci, kteří sídlili v Istanbulu, odmítali přijmout deportace jako politicko-vojenské řešení, protože v Anadolii žilo téměř 1,5 miliónu Arménů. Odsuny byly zahájeny na základě prozatímního zákona o deportacích, který byl schválen 29. května. Ten umožňoval deportaci všech křesťanských osob, které byly označeny za případnou hrozbu pro Osmanskou říši.⁸⁶ Arméni měli povoleno vzít si s sebou jen velmi malou část svého majetku. Trasy a zastávky během přesunů byly předem pečlivě naplánované. K přepravě se využilo vlaků a železniční stanice sloužily ke kontrole. Ve stejný den byl schválen i zákon o ochraně říše, který umožnil zavraždit všechny doposud zadržené Armény.⁸⁷

Dne 30. května vydala rada ministrů oznámení, že události, které se staly ve východní Anadolii, byly naprosto nezbytné pro ochranu Osmanské říše. Pro deportované Armény byla stanovena následující nařízení: Arméni budou přesunuti na taková místa, která jim budou zajišťovat bezpečnost jejich života i majetku, dokud se neusadí v nových domovech, budou finančně podporováni z fondu pro uprchlíky a jejich nové domovy budou po finanční stránce srovnatelné s těmi, které obývali před deportacemi. Těmto nařízením ale protirečil fakt, že v červnu byl vládou vydán tajný rozkaz k likvidaci Arménů v celé provincii Van. O splnění rozkazu se postarali kurdští vojáci, kteří chtěli získat jejich majetek.⁸⁸

Během deportací do koncentračních táborů byly arménské ženy a dívky opakovaně znásilňovány, trpěly hladem a žízní, měly zranění od bičů, a tak jejich úmrtnost během cesty byla vysoká. Cílem bylo co nejvíce Arménů nechat trpět nedostatkem jídla a pití, proto většina umírala na celkové vyčerpání organismu. Docházelo i k tomu, že arménské ženy a děti byly často kupovány a prodávány jako zboží, jako takzvaní bílí otroci, nikoliv jako lidé.⁸⁹

Nové vesnice, kam měli být Arméni přesunuti, byly z bezpečnostních důvodů vzdálené daleko od železnice. Ti, kteří cestu do koncentračního tábora v Aleppu přežili, byli dále deportováni přes syrskou poušť až do tábora v Dajr az-Zauru nebo do tábora v

⁸⁶ KREISER, NEUMANN, KUČERA, s. 152.

⁸⁷ ATAÖV, s. 140.

⁸⁸ AURON, s. 56.

⁸⁹ SVAZLJAN, s. 18.

Kayseri. Skupiny Arménů byly posílány do různých měst, například do Birecike, Cizre, Diyarbakiru nebo do Konye. Deportace byly rozšířeny nejen po celé Anatolii, ale nevyhnuly se ani Istanbulu.⁹⁰

Počet deportovaných do koncentračních táborů přesahoval více než 1,5 miliónu obyvatel. Jen do Aleppa bylo deportováno přes 100 000, do Diyarbakiru přes 120 000 a do Cizre kolem 140 000 Arménů. Celkem bylo v Osmanské říši zřízeno nejméně 25 koncentračních táborů, například tábory v Azázu, Dajr az-Zauru, Del-Elu, Dipsi, Katmě, Kayseri, Lale, Radjo, Ra's al' Ajnu nebo v Tefridži. Některé sloužily pouze k deportacím, jiné k vyhlazení.⁹¹

Arméni, kteří přežili cestu až do koncentračního tábora v Dajr az-Zauru byli buď upáleni, nebo vyhnáni bez vody a jídla do pouště, kde zemřely na následky dehydratace a vyčerpání. V tomto táboře se nacházelo přes 2 300 předních představitelů arménského národa. Tomuto osudu se nakonec vyhnula pouze malá část Arménů, která včas utekla do hor. Arménský majetek byl mezitím zkonfiskován a propadl ve prospěch Osmanské říše poté, co byl 13. září 1915 schválen zákon o vyvlastnění a propadnutí arménského majetku.⁹²

Deportace Arménů trvaly od května 1915 do února 1916. Kromě toho, že osmanská vláda prováděla masové přesuny do koncentračních táborů, kde Arméni umírali na nedostatek jídla a pití, byli také topeni, upalováni zaživa, otráveni nebo úmyslně nakaženi nemocemi, například břišním tyfem nebo úplavicí. Nejen důsledky, ale i samotný průběh deportací byl tragický. Existovaly spekulace o možných archivních záznamech, pomocí nichž se osmanská vláda snažila deportace zastavit, ale neúspěšně.⁹³

K vyhlazení Arménů během první světové války přispěla bezesporu spolupráce s vysoce postavenými německými úředníky, kteří spolupracovali s Turky a poskytovali jim podporu. Němečtí důstojníci věděli o vyvražďování Arménů v některých oblastech Osmanské říše a také schvalovali deportace, přesněji řečeno likvidaci arménského národa.⁹⁴

⁹⁰ REJSNĚR, RUBCOV, s. 384.

⁹¹ ATAÖV, s. 132.

⁹² LHOŤAN, s. 33.

⁹³ LEWIS, s. 300.

⁹⁴ AURON, s. 75.

6 DŮSLEDKY ARMÉNSKÝCH MASAKRŮ

Důsledkem arménských masakrů z let 1915–1916 v Osmanské říši bylo násilné vyhnání Arménů z jejich vlasti, z anatolské provincie. Většina z nich byla nemilosrdně zavražděna.⁹⁵ Následně po ukončení první světové války se Turecko muselo zodpovídat vítězným mocnostem a čelit následným sankcím. Turecká vláda i společnost dodnes radikálně popírá fakt, že nese za krvavé masakry na Arménech plnou zodpovědnost.⁹⁶

Podle Turků mají na masakrech jistý podíl zodpovědnosti i Arméni, protože ztráty na lidských životech byly jak na straně Arménů, tak na straně Turků. Dále tvrdí to, že k deportacím muselo dojít poté, co byla odhalena arménská spolupráce s ruským nepřítelem, masakry proto byly výhradně vnitřní záležitostí Osmanské říše. Turecko však odmítlo přijmout obvinění, že je zodpovědné za vyvraždění téměř celého arménského národa, přestože území šesti východoanatolských vilajetů zůstalo po masakrech v podstatě vylidněné.⁹⁷

Popření turecké viny lze shrnout do několika bodů. Prvním z nich je ten, že Arméni ztratili důvěru Osmanské říše, když se přidali na stranu ruského nepřítele. Druhým Turecko popírá, že by se jednalo o předem naplánovanou genocidu Arménů, ale k deportacím a vraždění se přiznává. Třetím bodem jsou rozdílné faktografické údaje uvádějící různé početní ztráty na životech Arménů, které jsou uváděny prostřednictvím statistických údajů. Například Arméni uvádějí, že v Osmanské říši žilo přibližně 2,1 miliónu Arménů, ale oficiální údaje poskytnuté ze sčítání lidu uvádějí jen 1,3 miliónů Arménů, dále se liší i uvedený počet obětí, Turecko uvedlo, že se jednalo přibližně o 200 000–800 000, naopak Arméni uvádějí 1,5 až 2 milióny obětí.⁹⁸

Po ukončení první světové války přibližně 300 000 Arménů, kteří přežili krvavé masakry z let 1915–1916, našli nové útočiště na území ruské východní Arménie. Ti jedinci, kteří přežili, se dlouho a mnohdy neúspěšně pokoušeli vrátit k normálnímu způsobu života. V ruské východní Arménii byla 28. května 1918 založena Arménská demokratická republika, jejímž hlavním městem se stal Jerevan.⁹⁹

Osmanská vláda 31. prosince 1918 vydala zvláštní nařízení o tom, že ti Arméni, kteří se chtějí vrátit, tak mohou učinit. Měla jim být zajištěna bezpečnost při jejich

⁹⁵ SVAZLJAN, s. 13.

⁹⁶ ŠTĚPÁNEK, Petr, *Arménská otázka jako téma politické a historické*. In: *Nový Orient* 56, 2001, 3, s. 77.

⁹⁷ AURON, s. 97–98.

⁹⁸ TERNON, s. 162.

⁹⁹ BAAR, s. 248.

zpáteční cestě do říše. Dále jim měl být navrácen jejich majetek, domy a půda, kterou předtím vlastnili. Jejich populace měla být opět začleněna do osmanské společnosti. Opuštěné arménské děti měly být dány do pěstounské péče. Arménské ženy se nyní směly provdat za muslimské muže a vrátit se ke křesťanské víře. Náklady na dopravu a jídlo při cestě zpět do říše měly být hrazeny z prostředků ministerstva války. Avšak ti Arméni, kteří opustili Osmanskou říši sami od sebe, se nesměli vrátit zpět.¹⁰⁰

Po skončení první světové války byl uveřejněný zakódovaný telegram, který byl sepsán ještě před arménskými masakry, jehož autorem byl tehdejší ministr vnitra Talaat Paša. Telegram byl adresovaný policejnímu řediteli v Allepu a zněl takto: „*Právě bylo oznámeno, že na základě usnesení Výboru rozhodla vláda o úplném zničení všech Arménů žijících v Turecku. Kdo by se zdráhal splnit tento příkaz, nemůže být považovaný za osobu věrnou vládě. Bez ohledu na to, či půjde o ženy, děti či invalidy, jakkoliv se metody zničení zdají kruté, je nutné skoncovat s jejich existencí bez jakéhokoliv soucitu či výčitek svědomí. Ministr vnitra, Talaat.*“¹⁰¹

Turecká lidová strana vedená Mustafou Kemalem, později čestně přezdívaným „Atatürk – otec Turků“, byla proti tomu, aby se Arménie stala nezávislým státem, ale nezabránila tomu. Právě tento muž je považován za zakladatele moderního Turecka poté, co v roce 1922 položil základy tzv. Nového Turecka. Mustafa Kemal ukončil existenci Osmanské říše a v roce 1923 vyhlásil republiku a stal se tak prvním tureckým prezidentem.¹⁰²

¹⁰⁰ ATAÖV, s. 138.

¹⁰¹ BRENIJES, Burchard, *Arménie. Tři tisíce let dějin a kultury*, Praha 1976, s. 12–13.

¹⁰² AURON, s. 91.

7 ZÁVĚR

Arménské masakry, které se odehrály mezi lety 1915–1916, bývají často označovány za první genocidu, která proběhla ve 20. století. Jednalo se o takzvanou totální genocidu, protože došlo k téměř úplnému fyzickému vyvraždění určité skupiny. Tato událost byla mezinárodním politickým zločinem proti lidskosti a stala se nedílnou součástí arménské národní identity, myšlení a duchovního vědomí všech Arménů.¹⁰³ Tyto masakry byly pečlivě naplánovanou akcí. Jejím vykonavatelem, jak to ve většině případů bývá, je nějaká organizace nebo politická strana, popřípadě armáda. V případě arménských masakrů to byl Výbor Jednoty a Pokroku, který sdružoval mladotureckou elitu.¹⁰⁴

Mezi předpoklady, které vedly k těmto masakrům, patřil například konflikt mezi oběma etniky, tedy Armény a Turky, protože mladoturecká strana se domnívala, že Arméni byli překážkou pro možné sjednocení anatolských Turků. Osmanská vláda se snažila svoji vinu popírat, jak to jen bylo možné. Tvrdila, že za masakry jsou zodpovědní samotní Arméni a že Turci po letech trpělivosti, kterou s nimi měli, museli přijít s radikálnějším řešením. Označují masakry za nezbytné a to z toho důvodu, aby mohl vzniknout nový turecký stát.¹⁰⁵

Osmanská vláda se pokusila vymazat arménský národ i z dějin lidstva tím, že začala tvrdit, že Arménie nikdy neexistovala a že Arméni, kteří žili v Turecku, nebyli pravými Armény, ale Chetity. Toto turecké popření existence Arménů je považováno za vrchol popírání viny na arménských masakrech. Odmítnutí Turků nést vinu je založeno na třech argumentech. Prvním z nich je ten, že za masakry jsou zodpovědní Arméni, kteří zradili tureckou důvěru, druhým argumentem měl být fakt, že Turecko sice uznalo, že došlo k deportacím i k masakrům, které ale nebyly předem plánované, a proto nemají charakter genocidy. Posledním argumentem jsou rozdílné statistické údaje. Arménský patriarchát uvedl, že v Osmanské říši žilo přes 2 milióny Arménů, ale údaje ze sčítání lidu uvádějí jen 1,29 miliónu Arménů. Rozdíl se nachází i v počtu obětí, Arméni uvádějí až 1,5 miliónu obětí, zatímco Turci jen 200 000 až 800 000 obětí.¹⁰⁶

¹⁰³ SVAZLJAN, s. 7.

¹⁰⁴ TESARĚ, Filip, *Etnické konflikty*, Praha 2007, s. 205–207.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 208–210.

¹⁰⁶ TERNON, s. 161–162.

Arménské masakry navždy zůstanou živou vzpomínkou, díky vyprávění těch, kterým se podařilo přežít. Starší generace předávají své nešťastné vzpomínky svým následovníkům, dcerám a synům a ty je později vyprávějí zase svým dětem. Zejména ženy naplno pocítují utrpení deportací, vyhnanství a masakrů.¹⁰⁷

¹⁰⁷ SVAZLJAN, s. 17–18.

8 PRAMENY A LITERATURA

- ATAÖV, Türkkaya, *The Armenians in the Late Ottoman Period*, Ankara 2001.
- AURON, Yair, *Genocide. The Armenian Genocide. Forgotten and Denied*, Tel-Aviv 2013.
- BAAR, Vladimír, *Národy na prahu 21. století. Emancipace nebo nacionalismus*, Ostrava 2001.
- BERKTAY, Halil, *Armény vraždily zvláštní oddíly*. In: *Nový Orient* 56, 2001, 3, s. 78–81.
- BOBELIAN, Michael, *Děti Arménie. Zapomenutá genocida a stoletý boj o spravedlnost*, Praha 2013.
- BOCZKOWSKI, H., *Arméni a arménská otázka*. In: *Naše Doba* 24, 1917, s. 23–32, 111–118, 206–210.
- BRENTJES, Burchard, *Arménie. Tři tisíce let dějin a kultury*, Praha 1976.
- HANSA, Karel, *Hrůzy východu*, Praha 1923.
- HUBINGER, Václav, HONZÁK, František a POLIŠENSKÝ, Jiří, *Národy celého světa*, Praha 1985.
- KASABA, Reşat (ed.), *The Cambridge History of Turkey, Vol. 4: Turkey in the Modern World*, Cambridge 2008.
- KOŠŤÁLOVÁ, Petra, *Arménské kroniky od jezera Van. XVI.–XVIII. století*, Červený Kostelec 2011.
- KOŠŤÁLOVÁ, Petra, *Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie*, Praha 2012.
- KREISER, Klaus, NEUMANN, Christoph K., KUČERA, Petr, *Dějiny Turecka*, Praha 2010.
- LEWIS, Bernard, *Dějiny Blízkého východu*, Praha 1997.

- LHOŤAN, Lukáš, *Arménský holocaust. Sto let od plánované genocidy arménského národa 1915–2015*, Pstruží 2015.
- NAIMARK, Norman M., *Plameny nenávisti. Etnické čistky v Evropě 20. století*, Praha 2006.
- ÖKE, Mim K., *The Armenian Question 1914–1923*, Oxford 1988.
- PALMER, Alan W., *Úpadek a pád Osmanské říše*, Praha 1996.
- PIRICKÝ, Gabriel, *Turecko*, Praha 2006.
- REJSNĚR, Igor M., RUBCOV, B. M., *Novověké dějiny orientálních zemí, 2. díl*, Praha 1952.
- REDGATE, Anne Elizabeth, *Arméni*, Praha 2003.
- SVAZLJAN, Veržine G., *The Armenian Genocide. Testimonies of the Eyewitness Survivors*, Yerevan 2011.
- ŠAGINJAN, Vagaršak, *Dějiny Arménie od počátků do roku 2000*, Praha 2001.
- ŠTĚPÁNEK, Petr, *Arménská otázka jako téma politické a historické*. In: *Nový Orient* 56, 2001, 3, s. 76–77.
- TESAŘ, Filip, *Etnické konflikty*, Praha 2007.
- TERNON, Yves, *Genocidy 20. století*, Praha 1997.
- TOTTEN, Samuel, PARSONS, Wiliam S. (ed.), *Century of Genocide. Critical Essays and Eyewitness Accounts*. New York 2009.

9 RESUMÉ

This thesis on the Armenian massacres of 1915–1916 was conceived as a work addressing the common history of Turks and Armenians in the Ottoman Empire, especially from the late 19th and early 20th century. The objective of this work is to briefly present the Armenians as an ethnic group as well as the factors that influenced the deterioration of relations between Armenians and Turks, which culminated in the first Hamid massacres in 1894–1896. I also focused on the causes, course, and consequences of the persecution of Armenians in 1915–1916 when, as a result of the persecution of ethnic Turks, thousands of lives were lost.

The objective of this work corresponds to its structure. The introduction deals with the Armenian population which belonged to the administration of the Ottoman Empire from the beginning of the 16th century. At the end of the 19th century, there was a significant deterioration in the relations between the Armenians and the Turks. Many revolutionary movements emerged such as the Hnčak and Dašnak movements, which focused primarily on the liberation of the Armenians and the acquisition of autonomy. The end of the 19th century saw the rise of the Young Turks Party that played a significant role in the Young Turk Revolution in 1908. The deterioration of relations between Armenians and Turks culminated in the Hamid massacres, during which hundreds of lives were lost. These massacres, the revolution of 1908, and the entry of the Ottoman Empire into the First World War were partly responsible for the Armenian massacres of 1915–1916. On the decision of the Young Turks, Armenians from Anatolia were forced into deportation, especially into concentration camps. During the deportation, Armenians died of exhaustion, disease, and lack of food and drink. The massacres led to the decimation of almost all Armenians.

This bachelor thesis was elaborated on the basis of secondary sources in Czech and English using basic methods of historical research, primarily analysis, comparison, and compilation.

10 PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha č. 1 – sultán Abdülhamid II.....	32
Příloha č. 2 – Ismail Enver Paša	32
Příloha č. 3 – Talaat Paša.....	33
Příloha č. 4 – mapa Arménie jako součást Osmanské říše	33
Příloha č. 5 – území dnešní Arménie.....	34
Příloha č. 6 – oběti Hamídových masakrů z let 1894–1896.....	34
Příloha č. 7 – důsledek masakrů v Adaně v roce 1909.....	35
Příloha č. 8 – mapa deportačních a vyhlazovacích center v Osmanské říši	35
Příloha č. 9 – průběh deportací.....	36
Příloha č. 10 – arménští sirotci po skončení deportací	36
Příloha č. 11 – popravy Arménů.....	37

Sultán Abdülhamíd II. (1876–1909)

Příloha č. 1 – sultán Abdülhamid II.

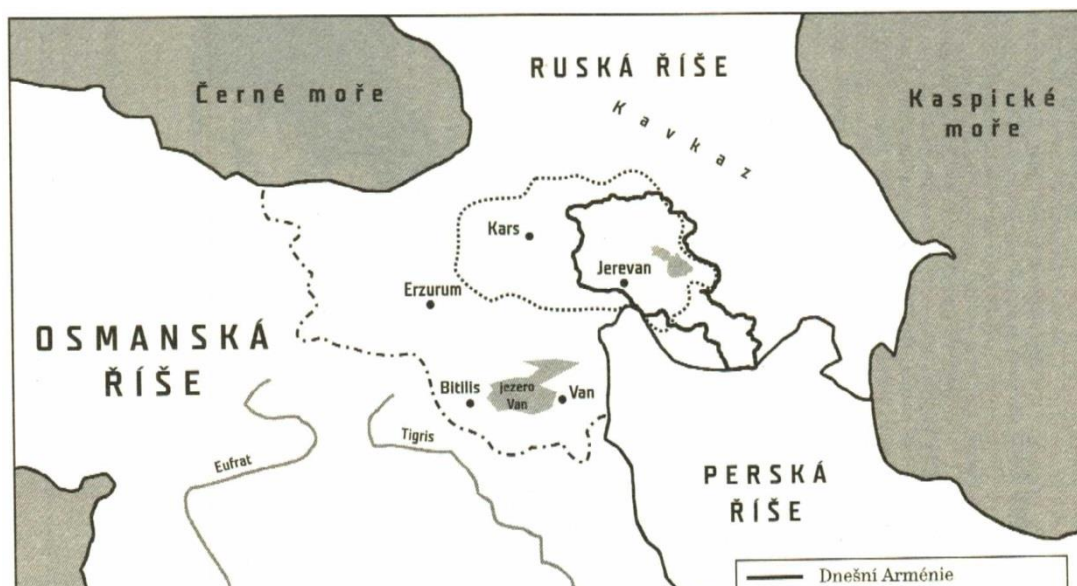

*Enver Paša (1881–1922), generál
osmanské armády a jedna z vůdčích
osobností mladoturků*

Příloha č. 2 – Ismail Enver Paša

Příloha č. 3 – Talaat Paša

Příloha č. 4 – mapa Arménie jako součást Osmanské říše

Příloha č. 5 – území dnešní Arménie

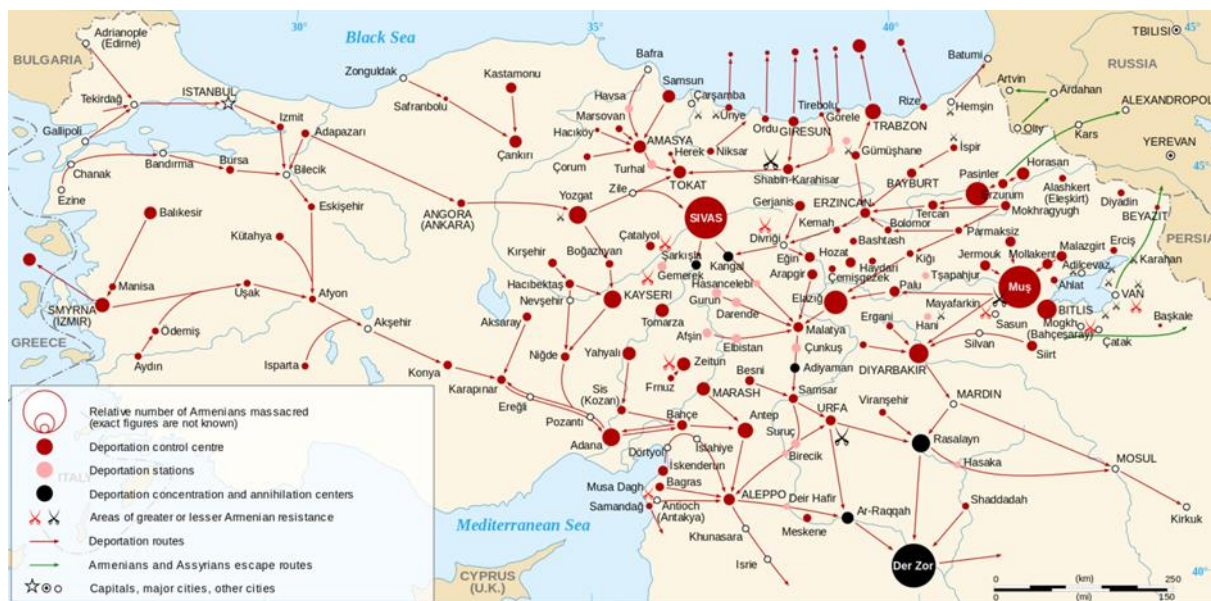
Erzerum, arménská vysočina ve východní Anatólii, pohřeb arménských obětí pogromů, které muslimové spáchali během Hamídových masakrů.

Příloha č. 6 – oběti Hamídových masakrů z let 1894–1896

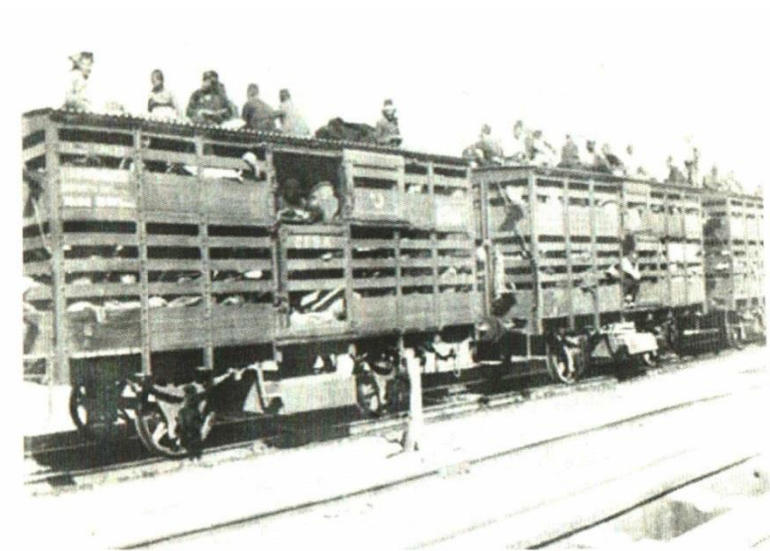

Muslimy vyndrancované a vypálené arménské domy ve městě Adana.

Příloha č. 7 – důsledek masakrů v Adaně v roce 1909

Příloha č. 8 – mapa deportačních a vylazovacích center v Osmanské říši

Vagóny s deportovanými Armény na Bagdádské dráze.

Příloha č. 9 – průběh deportací

Příloha č. 10 – arménští sirotci po skončení deportací

Veřejné popravy Arménů v Istanbulu (Konstantinopol), 1915 .

Příloha č. 11 – popravy Arménů